

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗДОМНИХ ГРОМАДЯН ТА ОСІБ, ЗВІЛЬНЕНИХ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Перехід від догляду немічних у стаціонарних закладах до надання соціальних послуг за місцем проживання вразливих груп населення привів до створення розгалуженої мережі соціальних служб, розширення контингенту осіб, які їх обслуговують, та збільшення видів цих послуг. Так, наприклад, 744 територіальні центри України надають 45 видів соціальних послуг. Якщо на початок 2001 року різних видів допомоги потребували 861,6 тис. осіб, то в 2006 році їх налічувалось вже більше 1 млн 601 тис. осіб [1].

Негаразди в економіці загострили соціальні проблеми, наслідком яких стала деградація значної частини населення, що вимагала соціальної підтримки. До них, зокрема, належать бездомні громадяни та особи, звільнені з місць позбавлення волі. Раніше цими особами опікувались органи міліції. Значне збільшення їх кількості привернуло увагу законодавця та змусило виконавчу владу серйозно зайнятися цією проблемою.

Метою цієї статті є висвітлення правового регулювання соціального забезпечення цих категорій осіб та проблем, які при цьому виникають. Публікацією не охоплена проблематика соціального забезпечення безпритульних дітей, оскільки є суттєві відмінності в організації соціальної роботи з ними.

У радянський період для бездомних громадян та осіб, звільнених з місць позбавлення волі, що потребували стороннього догляду, побутового і медичного обслуговування, були створені спеціальні будинки-інтернати. Їх було 4, розрахованих на 638 чол. [2, 223, 229–230]. Зараз функціонує 5 таких соціальних закладів, але вони не вирішують проблем цих категорій осіб. Треба нагадати, що соціальне забезпечення здійснювалось тільки за місцем проживання (реєстрації) фізичної особи. Діюча тоді система соціального забезпечення не була пристосована до осіб без постійного місця проживання через відсутність правової бази та відповідних соціальних служб.

Правова база соціального забезпечення названої категорії осіб розвивалася хаотично, але сьогодні відповідні нормативні акти затверджені з урахуванням фінансових можливостей держави.

Указом Президента України від 12 січня 2005 року на Міністерство праці та соціальної політики України покладена організація та координація роботи з питань соціального захисту бездомних громадян та осіб, звільнених із місць позбавлення волі, та сприяння розвитку системи соціальної адаптації бездомних громадян та осіб, звільнених із місць позбавлення волі, їх працевлаштуванню, створенню і розвитку спеціалізованих установ, а також забезпечення належного рівня комунально-побутового, медичного, культурного обслуговування цієї категорії громадян у нічліжних будинках, притулках, центрах соціаль-

ної адаптації тощо (підп. 32-1, 32-2 п. 4 Положення про Міністерство праці та соціальної політики України) [3]. Вказані норми знайшли своє відображення у новому Положенні про Міністерство праці та соціальної політики України, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 2 листопада 2006 року № 1543 [4]. Зосередження в одному органі таких повноважень сприяло подальшому розвитку різних видів соціального забезпечення бездомних громадян.

Прийнятий 19 червня 2003 року Закон України «Про соціальні послуги» [5] розцінюється як базовий у регулюванні відносин у сфері соціального обслуговування, що уповноважив надавати соціальні послуги не тільки державні і комунальні сектори, але і недержавний та в загальних рисах окреслив правові рамки надання таких послуг і в тому числі бездомним особам.

Закон України від 10 липня 2003 року № 1104-IV «Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» визначив умови і порядок надання соціальної допомоги звільненим особам, а також засади участі у їх соціальній адаптації органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій і об'єднань громадян [6]. На виконання цього Закону Кабінет Міністрів України своєю постановою від 30 серпня 2004 року № 1133 затвердив Державну програму соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, на 2004–2006 роки [7]. Саме у цьому документі передбачалось розроблення низки типових положень про соціальні служби для осіб, звільнених з місць позбавлення волі, визначення державного органу, який би безпосередньо координував діяльність різних органів щодо надання раніше судимим допомоги в ресоціалізації, а також сприяння цим особам у видачі паспортів, оформленні документів, необхідних для працевлаштування, у розв'язанні соціальних проблем, призначенні пенсій тощо.

Загальні засади соціального захисту бездомних осіб закріплені у Законі України від 2 червня 2005 року № 2623-IV «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей» [8]. У ньому передбачені права бездомних на: 1) повагу до їх гідності; 2) охорону здоров'я; 3) соціальний захист; 4) правову допомогу; 5) звернення відповідно до законодавства із заявами та скаргами до органів державної влади та органів місцевого самоврядування; 6) отримання інформації про свої права та обов'язки (ст. 5). Крім того, вони як отримувачі соціальних послуг користуються правами, що зазначені у ст. 10 Закону України «Про соціальні послуги», та як громадяни — у Конституції України. Хоча через життєві обставини вони опинились на соціальному дні, держава гарантує можливість реалізації ними належних їм прав і свобод. Зафіксовані у ст. 5 Закону України від 2 червня 2005 року права бездомних належать до спеціальних через процедуру їх реалізації за відсутності у них реєстрації (місця постійного проживання). Якщо останнє не враховувати, то це звичайні права, що входять у загальний правовий статус кожної людини і зазначені у Конституції України.

У вищезгаданому Законі дається система обліку та реєстрації бездомних громадян (ст. ст. 6–9), перераховуються заходи, спрямовані на усунення право-

вих, соціальних та інших причин виникнення бездомності та безпритульності (ст. ст. 10–13), та зазначаються заходи, що спрямовані на повернення бездомних громадян до самостійного повноцінного життя (ст. ст. 14–20). Стаття 21 цього Закону вказує на два види фінансування заходів, спрямованих на соціальний захист бездомних: обов'язкове — за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів і додаткове (добровільне) — за рахунок залучення коштів об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій, благодійних організацій та фізичних осіб.

Кабінет Міністрів України своєю постановою від 27 квітня 1998 року установив, що операції з надання послуг з харчування та облаштування на нічліг у спеціально відведених для цього місцях особам, які не мають житла, звільняються від обкладення податком на додану вартість у межах відповідних норм [9]. Згідно з цією постановою облдержадміністрації були зобов'язані забезпечити відповідно до соціальних потреб кожного регіону створення у структурі установ, підпорядкованих місцевим органам виконавчої влади, спеціально відведених місць для надання послуг з харчування та облаштування на нічліг особам, які не мають житла. На виконання цієї постанови Міністерство праці та соціальної політики України та Міністерство фінансів України спільним наказом від 14 квітня 1999 року № 63/105 затвердили Порядок надання послуг з харчування та облаштування на нічліг особам, які не мають житла.

Важливим у створенні правової бази соціальної роботи з бездомними громадянами є наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 14 лютого 2006 року № 31, яким були затверджені такі нормативні акти: 1) Типове положення про центр реінтеграції бездомних громадян; 2) Типове положення про будинок нічного перебування; 3) Типове положення про центр соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі [10]. Запровадження в життя закладених у них норм сприяє накопиченню досвіду в роботі з вищеназваними категоріями громадян для її вдосконалення.

Клієнтами Центру інтеграції (ст. 17 Закону України від 2 червня 2005 року) є бездомні громадяни у віці від 18 років, бездомні громадяни з дітьми, які не мають медичних протипоказань та перебувають на території України на законних підставах. Вказані центри можуть надавати клієнтам такі соціальні послуги: 1) соціально-побутові (тимчасове проживання; харчування; користування душем та пральнею; збереження речей та документів); 2) психологічні (консультації психолога, психодіагностика, психокорекція); 3) соціально-педагогічні (допомога в здобутті освіти; розроблення індивідуальних планів реінтеграції; навчання самостійному вирішенню складних життєвих проблем; організація дозвілля); 4) соціально-медичні (перша медична допомога; первинний медичний огляд; організація консультації лікаря, направлення у заклади охорони здоров'я за місцем територіального розташування; санітарно-гігієнічний контроль; профілактичні заходи); 5) соціально-економічні (видача одягу та взуття тощо); 6) юридичні (допомога у відновленні паспортів; роз'яснення чинного законодавства; консультації з питань запобігання бездомності тощо); 7) послуги з працевлаштування (сприяння у працевлаштуванні; соціальний супровід

працевлаштованої особи); 8) інформаційні (поширення інформації про послуги закладу); 9) довідкові і просвітницькі послуги; 10) інші, тобто центр може надавати й інші соціальні послуги, що не передбачені у підп. 2.3. Типового положення. Підставою для зарахування до центру особи є особиста письмова заява та виписка з медичної карти амбулаторного (стаціонарного) хворого (облікова форма № 027/о). Терміни та умови перебування у соціальному закладі, умови надання та припинення послуг, правила, права та обов'язки сторін зазначаються в Примірній угоді між центром реінтеграції бездомних громадян та клієнтом.

Будинок нічного перебування (ст. 16 Закону України від 2 червня 2005 року) надає такі соціальні послуги: 1) соціально-побутові (забезпечення ліжко-місцем, користування душем та пральнею; збереження речей та документів); 2) психологічні (вивчення соціально-психологічних характеристик особистості за бажанням клієнтів, надання методичних порад); 3) юридичні (організаційна допомога клієнтам у відновленні їх документів); 4) інформаційні, інші консультативні послуги клієнтам щодо можливості їх реінтеграції; 5) працевлаштування тощо. Будинок нічного перебування під час надання ліжко-місця може забезпечувати клієнтів: 1) комплектом постільної білизни; 2) одягом, взуттям; 3) разовим харчуванням; 4) послугами перукаря; 5) послугами майстрів щодо лагодження одягу та взуття; 6) першою медичною допомогою тощо. Нічліжний будинок надає послуги бездомним особам віком від 18 років без попереднього медичного обстеження. Метою діяльності нічліжного будинку є зменшення кількості осіб, які ночують на вулиці.

Центр соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, є соціальною установою для надання соціальних послуг особам, звільненим з місць позбавлення волі, та їх тимчасового перебування. Він надає такі соціальні послуги: 1) соціально-побутові (тимчасове проживання; харчування; надання одягу, взуття, білизни; користування душем та пральнею; збереження речей та документів); 2) психологічні (психологічні консультації; психодіагностика; психокорекція; психотерапія); 3) соціально-педагогічні (розроблення індивідуальних планів ресоціалізації, реінтеграції та адаптації; культурно-масові заходи; формування відповідних навичок і вмінь; позитивне ставлення до власної особистості; навчання самостійному вирішенню життєвих проблем; допомога в здобутті освіти); 4) соціально-медичні (організація первинного медичного огляду та, у разі потреби, надання першої медичної допомоги; фізкультурно-оздоровчі заходи; направлення до закладів охорони здоров'я за територіальним розташуванням центру); 5) юридичні (допомога в оформленні правових документів, відновленні паспорта; консультації та роз'яснення чинного законодавства); 6) послуги з працевлаштування (сприяння у працевлаштуванні; соціальне супроводження працевлаштованої особи); 7) інші соціальні послуги. Центр надає соціальні послуги фізичним особам, які досягли 28 років, постійно проживають на території України і звернулися до центру протягом шести місяців після звільнення з установ виконання покарань за умов, що вони втратили соціально корисні зв'язки, мають труднощі з влаштуванням на роботу,

мають можливу загрозу негативного впливу з боку оточення. Як виняток до центру за рішенням його адміністрації можуть бути прийняті особи віком від 18 до 28 років. Прийняття здійснюється на підставі: 1) особистої заяви; 2) паспорта (за наявності); 3) довідки про звільнення; 4) медичної довідки про стан здоров'я; 5) висновку соціального педагога (за наявності); 6) двох фотокарток розміром 3×4. Терміни та умови перебування, умови надання та припинення послуг, правила, права та обов'язки сторін зазначаються в Примірній угоді між центром і клієнтом. На створених у соціальному закладі міні-виробництвах організовується професійне навчання клієнтів. За узгодженням з органами освіти можуть бути вирішені питання навчання, з органами Державного центру зайнятості — перепідготовки.

До закладів соціального захисту для бездомних громадян Закон України від 2 червня 2005 року відносить і соціальні готелі (ст. ст. 15, 18). Це заклад соціального захисту для перебування бездомних громадян, який має у своєму складі окремі номери (кімнати). Надається соціальний готель на платній основі. Відповідно до ст. 1 Закону України від 12 січня 2006 року «Про житловий фонд соціального призначення» соціальний гуртожиток — соціальне житло, яке надається громадянам України на час їх перебування на соціальному квартирному обліку за умови, що таке житло є єдиним місцем їх проживання [11]. Типове положення про соціальний готель затверджено наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 3 квітня 2006 року № 98 [12]. Клієнтами готелю можуть бути бездомні громадяни у віці від 18 років, бездомні громадяни з дітьми, які не мають медичних протипоказань та перебувають на території України на законних підставах. Основними завданнями готелю є забезпечення бездомних громадян тимчасовим житлом, а також надання їм соціально-побутових та інформаційних послуг. Зарахування до готелю здійснюється згідно з наказом директора готелю на підставі заяви особи, документа, що її посвідчує, та направлення центру реінтеграції з відповідними рекомендаціями.

Тимчасовий притулок для дорослих — установа соціального обслуговування, яка створюється для безоплатного забезпечення громадян без визначеного місця проживання тимчасовим житлом, їжею, передбаченою законодавством грошовою, медичною, правовою, соціальною, психологічною та побутовою допомогою, а також сприяння таким громадянам у встановленні особи, відновленні документів, паспортизації та працевлаштуванні.

Особливості взяття на соціальний квартирний облік громадян без визначеного місця проживання, які мають право на отримання соціального житла, вказані у ст. 14 Закону України «Про житловий фонд соціального призначення». Вони вправі звертатися для отримання соціального житла до органу місцевого самоврядування за місцем свого перебування. У день звернення до органу місцевого самоврядування громадяни без визначеного місця проживання отримують направлення на безоплатне тимчасове (до шести місяців) проживання в тимчасовому притулку для дорослих. Відсутність в указаних громадян документів, що засвідчують особу, не може бути підставою для відмови органом місцевого самоврядування в наданні місця у тимчасовому притулку для дорослих.

Відсутність документів чи місця реєстрації веде до стану юридичної смерті особи як члена суспільства. Для виведення з цього стану необхідно таку особу перш за все взяти на облік. З цією метою Кабінет Міністрів України своєю постановою від 30 березня 2006 року № 404 затвердив Типове положення про центр обліку бездомних громадян [13]. Це спеціалізований заклад соціального захисту, утвореного для ведення обліку громадян, що не мають житлового приміщення (будинку, квартири, кімнати тощо), яке вони можуть використовувати для проживання, перебування і в якому можуть бути зареєстровані. Його основними завданнями є виявлення та ведення обліку бездомних громадян, забезпечення реалізації їх прав на реєстрацію свого переважного місцезнаходження і на отримання соціальних послуг, передбачених законодавством. Центр: 1) веде первинний облік бездомних громадян та створює інформаційний банк даних на електронних і паперових носіях; 2) видає посвідчення про взяття на облік; 3) сприяє реєстрації переважного місцезнаходження бездомних громадян відповідно до законодавства; 4) інформує населення про свої завдання, принципи і результати роботи; 5) взаємодіє з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, державними і недержавними установами та закладами, громадськими організаціями з питань, що належать до його компетенції; 6) здійснює заходи щодо виявлення бездомних громадян, зокрема шляхом створення спеціалізованої служби соціального патрулювання; 7) проводить за бажанням бездомних громадян їх первинне соціально-психологічне тестування; 8) надає зазначеним особам інформаційні, правові та інші консультаційні послуги, а також допомогу у відновленні їх документів, майнових і житлових прав, сприяє працевлаштуванню. Соціальні послуги центром надаються громадянам України, що досягли 18-річного віку, особам без громадянства, які постійно на законних підставах проживали, а після втрати права на житло продовжують проживати на території України.

7 березня 2007 року своєю постановою за № 415 Кабінет Міністрів України затвердив Порядок відновлення документів громадян, які перебувають у тимчасових притулках для дорослих [14]. У ньому визначений механізм відновлення утрачених, викрадених або зіпсованих документів, що посвідчують особу, а також документів про реєстрацію актів громадянського стану громадян України, які перебувають у тимчасових притулках для дорослих. Для відновлення документа особа подає до органу місцевого самоврядування відповідну заяву, яка розглядається впродовж десяти днів. Під час розгляду заяви: 1) з'ясовуються питання щодо наявності підстав для звільнення громадянина від сплати державного мита та внесення інших обов'язкових платежів за відновлення документа; 2) сплачуються кошти за відновлення документа; 3) забезпечується виготовлення фотокарток громадянина; 4) надсилаються органи, до компетенції якого належить відновлення документа, фотокартки, копія платіжного доручення з відміткою установи банку про здійснення оплати за відновлення документа або копія документа, який є підставою для звільнення від сплати державного мита та внесення інших обов'язкових платежів; 5) надається громадянину інформація про орган, до якого він може звернутися із заявою для

відновлення документа. Відновлення документів здійснюється в установленому порядку за рахунок коштів державного бюджету. Про отримання громадянином документа повідомляється орган місцевого самоврядування. Після отримання документів мешканець тимчасового притулку для дорослих вправі звернутися до органу місцевого самоврядування із заявою щодо взяття його на соціальний квартирний облік.

На початок 2007 року соціальні послуги бездомним громадянам і звільненим з місць позбавлення волі надавались 94 закладами та установами різних форм власності та підпорядкування, в т.ч. 43 — недержавної форми власності. Цього для України дуже мало і тому Планом заходів щодо реалізації в 2007 році Стратегії подолання бідності, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 січня 2007 року № 25-р, передбачено створення, виходячи з потреб та фінансових можливостей, мережі закладів соціального захисту бездомних громадян та осіб, звільнених з місць позбавлення волі, та продовження роботи з удосконалення відповідної нормативно-правової бази.

На підставі вказаної нормативної бази Міністерство праці та соціальної політики України разом з місцевими органами виконавчої влади та громадськими організаціями визначили ступеневу модель повернення бездомних у соціум: центр обліку, вулична робота (соціальне патрулювання); будинок нічного перебування; центр реінтеграції; соціальний готель [15].

Бездомні не є однорідною масою. В них неоднакові долі. Одні з них прожили нормальне життя, але через збіг обставин, які не змогли самотійно подолати, втратили і житло, і роботу, а інколи і родину. Інші у пошуках кращої долі поїхали у великі міста, де не змогли себе належним чином проявити. Особи, які відбули покарання, як правило, не можуть зразу пристосуватися до життя на волі. Є між ними алкоголіки, наркомани, нероби та інші антисоціальні елементи. Шлях їх до інтеграції у суспільство складний і тернистий. Частина з них таки вдається повернути до нормального життя, і заради цього, у першу чергу, для них створюється мережа соціальних служб. Окремі з них, як відомо, ніколи не стануть на шлях виправлення, а тому потрібно вжити заходів протидії вчиненню ними злочинних дій у пошуках засобів до існування. З метою запобігання таким діям суспільство мусить знаходити для них джерела засобів до існування.

Інваліди з дитинства можуть оформити для себе державну соціальну допомогу відповідно до Закону України від 16 листопада 2000 року № 2109-III «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» [16]. Особи, які не мають права на пенсію (чоловіки — після досягнення 63 років, жінки — 58), тобто ті, що впродовж свого життя не займалися суспільно корисною діяльністю, та інваліди можуть оформити державну соціальну допомогу відповідно до Закону України від 18 травня 2004 року № 1727-I «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» [17]. Стосовно останнього Закону автором висловлені критичні зауваження [18, 55–59], бо він вважає, що метою його прийняття був не соціальний захист осіб, які не мають права на пенсію відповідно до чинного законо-

давства, а їх покарання за неробство і дармоїдство. Складається враження, що його розробниками були не люди, що вивчали сучасний зарубіжний досвід соціального забезпечення і соціальної роботи з таким контингентом людей, а ідеологічні працівники радянської доби.

Автор вважає, що алкоголізм, наркоманія та хронічне неробство є хворобою і на її період слід призначити хоча б якусь соціальну допомогу. Наявність такої незначної, але постійної грошової допомоги не штовхала б таких людей на злочинний шлях здобуття засобів до існування. Необхідно з урахуванням досвіду роботи соціальних працівників з неблагополучними групами людей розробити та прийняти нові нормативні акти щодо забезпечення їх державною соціальною допомогою.

Бездомні, що мають право на пенсію та інші соціальні виплати, після отримання посвідчення про взяття на облік та відновлення втрачених документів можуть бути зареєстровані, як правило, за місцезнаходженням центру обліку бездомних громадян і оформити пенсію й інші соціальні виплати.

Основним недоліком у соціальній роботі з бездомними є незначне фінансування зазначених заходів, причому в основному за рахунок місцевих бюджетів. На перших порах на ці цілі бажано виділити та передати органам місцевої виконавчої влади з державного бюджету значні кошти на створення розгалуженої мережі соціальних установ для бездомних, на підготовку кадрів для роботи з ними, а також на розроблення і підготовку необхідної методичної літератури. Розроблена нормативна база лише створює фундамент для нормального функціонування цих соціальних закладів, а відсутність коштів знову змусить працівників міліції звичайними для них методами у холодну пору відловлювати «бомжів» і в приймальниках-розподільниках рятувати їх від замерзання.

Таким чином, комплексний підхід до соціального забезпечення і захисту бездомних громадян, який розпочався порівняно недавно, створення мережі соціальних закладів для цієї категорії осіб, що знаходиться на початковій стадії, накопичення досвіду соціальної роботи з різними групами бездомних вимагає вдосконалення чинних та розроблення нових нормативних актів з питань правового регулювання соціального захисту бездомних громадян.

Література

1. Соціальний захист. — 2006. — № 10. — С. 36.
2. Сташків Б. І. Право соціального обслуговування: Навч. посіб. — К.: Знання, 2007.
3. Указ Президента України від 12 січня 2005 року № 26/2005 «Про внесення змін до п. 4 Положення про Міністерство праці та соціальної політики України».
4. Соціальний захист. — 2006. — № 12. — С. 25–29.
5. Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 45. — Ст. 358.
6. Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 6. — Ст. 39.
7. Офіційний вісник України. — 2004. — № 35. — Ст. 2344.
8. Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 26. — Ст. 354.
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 квітня 1998 року № 573 «Про форми надання послуг з харчування та облаштування на нічліг у спеціально відведених для цього місцях особам, які не мають житла, операції з надання яких звільняються від оподаткування податком на додану вартість».

10. Офіційний вісник України. — 2006. — № 16. — Ст. 1213.
11. Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 19–20. — Ст. 159.
12. Офіційний вісник України. — 2006. — № 37. — Ст. 2276.
13. Офіційний вісник України. — 2006. — № 14. — Ст. 977.
14. Офіційний вісник України. — 2007. — № 415. — Ст. 723.
15. Соціальний захист. — 2006. — № 9. — С. 10.
16. Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 1. — Ст. 2.
17. Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 33–34. — Ст. 404.
18. Сташків Б. І. До питання про соціальні пенсії чи соціальну допомогу // Теоретичні та практичні проблеми трудового та пенсійного права: Зб. матеріалів наук.-практ. семінару (7 листоп. 2006 р.). — Чернівці, 2007.

УДК 349.2:331.105.44(477)

В. М. Андрійв

ПОВНОВАЖЕННЯ У СФЕРІ ПРАВОЗАХИСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФСПЛОК ЗА ТРУДОВИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Досягнення правозахисних цілей та виконання поставлених перед профспілками завдань здійснюються шляхом наділення останніх відповідними правами та кореспондуючими їм обов'язками, тобто повноваженнями. Правозахисна діяльність профспілок неодноразово висвітлювалась у науковій літературі, свідченням чого є публікації С. Жданенка, В. Жернакова, О. Заржицького, К. Мельника, Г. Осового, О. Процевського, Г. Семігіна, С. Українця, Г. Чанишевої, І. Чумаченка, О. Яремчик та інших науковців. Проте правозахисні повноваження профспілок в існуючих наукових працях досліджувались фрагментарно, без комплексного підходу. Метою цієї статті є з'ясування сутності та особливостей правозахисних повноважень профспілок, що буде сприяти підвищенню їх діяльності щодо охорони та захисту трудових та соціально-економічних прав працівників.

Багатогранна діяльність профспілок щодо захисту трудових та соціально-економічних прав працівників стала підставою для наділення їх різномірними правами в цій сфері. Багатоаспектність відповідних прав профспілок ускладнює роботу по їх класифікації. Чисельність прав профспілок засвідчує кількість статей Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» [1]. Таких статей вісімнадцять. Майже кожна з них має багато частин, які також визначають конкретні права профспілок. На багатогранність прав профспілок указують назви цих статей, які визначають ту чи іншу сферу їх правозахисної діяльності. Серед таких сфер слід виокремити: нормотворчу, контрольну, працевлаштування, соціально-побутову, соціально-захисну, житлово-соціально-економічну, культурно-освітню, охорони здоров'я, господарчу, фінансову, інформаційну. Численні також і форми реалізації цих прав. Про розмаїття таких форм можна зробити висновок, проаналізувавши зміст статей закону, в яких визначаються права профспілок. Зміст цих статей переважаний сло-